

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
כי תבוא
אלול התשפ"ג בשל"ד
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בירור ההלכה למעשה, כאשר מרן הביא בשלחן ערוך 'סתם' ו'יש אומרים', דוגמאות לכך מתקיעת שופר ומחזזית באתרוג, דברי הרמ"ע מפאנו בעניין זה, והערה חשובה לגבי המביאים ראיה מהספר יד מלאכי, שכביכול סובר כי ההלכה היא כ'סתם'.

בירור דעת מהרי"ץ והשת"ז בעניין דלעיל, ומו"מ בדבריהם.

בעניין אמירת הסליחות שבארמית, כאשר האדם יחידי או כשאר עדיין עשרה.

התייחסות למ"ש בספר מרכבות ארגמן, כי אוי ואבוי למי שאינו אומר את התוספת 'ותיהב לי בנין דכרין דעבדין רעותך' בנוסח בריך שמיה וכו', ביאור מדוע איננו אומרים תוספת זו, והשלמה לגבי החידוש כי במלים 'אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך' [שבברכת מודים וכו'] ראוי לכוין על הבנים שיהיו צדיקים וטובים.

ביאור דברי מהרי"ץ זיע"א לגבי הפיסקא ב'אשמורות' למתודה חטאתיו וכו' לכן שבתני וניחמתי כי קרוב יום דיני, ודחיית הגירסא 'כי קרוב יום אסוני' משום שלא לפתוח פה לשטן, דבריו בעניין נוסח הכתובה 'בחיי ובתר חיי' ולא 'ובתר מותי' מן הטעם דלעיל, דברי מחזור אהלי יעקב בעניין הגירסא 'כי לא אדע יום דיני', והערה על תמיהתו כלפי מ"ש מהר"ח פאלאגי בעניין גירסא זו.

השלמה בעניין הברכה 'תלין בטוב' כי אין בה משום פתיחת לשטן, התייחסות למכתבים שקיבל מרן שליט"א בעניין זה, וכן לנקודה נוספת המובאת במכתב השני לגבי התמיהה על מ"ש רש"י על הפסוק 'ערים גדולות ובערות בשמים' כי דיברו הכתובים בלשון הבאי.

ראוי ורצוי לכלול ב"ב הסליחות העיקריות, גם את הפיסקא אראלי מרומים וכו'.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן - 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" - 707

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון - 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתרומים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

השיעור מוקדש

ע"י ידידנו רבי נועם בן גדעון הי"ו, מהעיר נתניה ת"ו,
לרפואת ולהצלחת מרת מור בת אסתר שתחי',
ולהצלחת כל בני משפחתם.

***

וכן ע"י רבי שמואל בן יהודה הי"ו, מארצות הברית,
שיזכה לזיווג הגון במהרה (בן 28). יהי רצון. תשועת ה'
כהרף עין.

***

וכן ע"י רבי זבדיה בן יחיאל חבשוש הי"ו, מארצות
הברית, שהתנדב להצלחת כל הקהילה כאן
בברוקלין נ"י. נרם יאיר. הם צריכים חיזוק. השם ברוך
הוא יוסיף עליהם כהם אלף פעמים.

***

וכן השיעור מוקדש ע"י הרב צורי חדר הי"ו לרפואת
בתו התינוקת שמחה בת צורי ומעיין מירב שתחי',
הזקוקה לרפואה שלימה במהרה, ולהצלחה בטיפול
מחר בעז"ה.

בעבור שהתנדבו למוסדות יד מהרי"ן.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם,
ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה
בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם
וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בירור ההלכה למעשה, כאשר מרן הביא בשלחן
ערוך 'סתם' ויש אומרים, דוגמאות לכך מתקיעת
שופר ומחזוית באתרוג, דברי הרמ"ע מפאנו בעניין
זה, והערה חשובה לגבי המביאים ראיה מהספר יד
מלאכי, שכביכול סובר כי ההלכה היא כ'סתם'.

בשלחן ערוך [סימן תקפ"ח, הלכות שופר, סעיף ב']
כתוב כך, שמע תשע תקיעות, בתשע שעות
ביום, יצא.

הרי מן התורה, החיוב הוא לשמוע, תשע
תקיעות. תקיעה תרועה תקיעה, שלוש פעמים.
אם האדם שמע אותן שלא בבת אחת, אלא
בהפרשי זמן, יצא יד"ח.

ואפילו הם מתשעה בני אדם, תקיעה מזה
ותרועה מזה ותקיעה מזה.

ויש אומרים, דדווקא כשלא הפסיק ביניהם
בקול שופר שאינו ראוי באותה בבא. למשל,
אם לפי הסדר צריך להיות תר"ת, אם הוא צריך
לשמוע תרועה, ופתאום נכנס 'שברים'.

כמו מי ההלכה? בהתחלה כתוב, יצא יד"ח.
ואח"כ, יש אומרים שלא יצא. הרי הספר 'שלחן
ערוך', הוא כפי שמגישים אוכל על השלחן

לאכול. כאשר קוראים את ההלכה, צריכים
לדעת מהו הפסק למעשה.

ישנן שאלות כאלה, לאורך כל הספר שלחן
ערוך. אני רק מביא כעת, 'דבר בעתו מה טוב',
את הנוגע לענייננו.

בשלחן ערוך [הלכות אתרוג, סימן תרמ"ח], מדובר
לגבי פסול 'חזוית'. כתוב שם [בסעיף ט"ז] כך,
עלתה חזוית (פי' תרגום או ילפת או חזון) עליו,
אם בשנים או בשלשה מקומות, פסול וכו'.

לאחר מכן [בסעיף י"ב] כתוב כך, בזה"ל,
מחוטמו ואילך, דהיינו ממקום שמתחיל לשפע
עד הפיטמא, פוסל חזוית וכל שינוי מראה בכל
שהוא. אם החזוית היא בחלק העליון, מהיכן
שמתחילה להיות ירידה, אזי זה פוסל את
האתרוג.

ויש מי שאומר, דהוא הדין דיבש פוסל שם בכל
שהוא.

כאן כבר לא כתוב, 'יש אומרים', אלא 'יש מי
שאומר'. אבל בכל זאת, מהי ההלכה? לפי
ה'יש מי שאומר', גם יבש פוסל. ולפי הדעה
הראשונה, רק חזוית, דברים אשר משנים את
מראה האתרוג.

השאלה הזאת, כאשר יש בש"ע 'סתם' ויש,
מצויה בעוד הרבה דברים. קשה לדעת מן
הש"ע, מהי ההלכה למעשה. למשל, כאשר
כתוב בש"ע, 'יש אומרים' כך, 'זיש אומרים'
כך. בדרך כלל מקובל, שההלכה כ"א בתרא,
אבל גם דבר זה איננו מוסכם. אולם כאשר יש
'סתם' ויש', השאלה היא, האם ה'סתם' זהו
הפסק, וה'יש' פירושו כי לכתחילה יש להחמיר
כפי הדעה הזאת. או אם ה'יש אומרים' הוא
לקולא, אזי תסמוך עליו בשעת הצורך. אבל
פסק ההלכה הרגיל, הוא כפי ה'סתם'. ברם
ישנם כאלה האומרים, כי מה שהש"ע הביא את
דעת ה"א, זהו רק בכדי לחלוק להם כבוד, ולא
צריך להתייחס בכלל ל'יש אומרים'. לא
לחומרא, ולא לקולא.

זאת מחלוקת גדולה, בין חכמי הספרדים
בדורות שעברו, וגם בדור שלנו ישנו בכך ויכוח
עצום.

*

הראשונים. זה לא רק הם, ישנם עוד רבים אשר בשיטה הזאת.

ואין ספק שלדעת המתירים ראוי היה להורות בעובדא דידך אבר ועוף מותר, גם ברוך תהיה אם אסרת העוף כולו, כי יש לך על מי להשען.

לא טעית, כי ישנן דעות הסוברים כך.

בדרך כלל, במקרים כאלה – כאשר כתוב בש"ע 'יש מי שאומר' או 'יש אומרים' – אומרים הבן איש חי והכף החיים, כי אם דעת הי"א היא לחומרא, אזי פירושו כי לכתחילה יש לחשוש לדעה הזאת. כך גם כתבנו בס"ד בשלחן ערוך המקוצר, בכמה מקומות. בשו"ת עולת יצחק [חלק א' סימן ק"ד אות ב' ד"ה ואם] הבאנו את מה שכתב בזה בשו"ת יחיה דעת, והשגנו על דבריו.

בשו"ת יביע אומר [חלק ח' או"ח סימן ק"ח], הביא הערות על הספר אור לציון, של הרב הגאון בן ציון אבא שאול זצ"ל, וגם הם נחלקים לגבי הנושא הזה.

כתוב שם כך, אשר כתב במבוא [עמוד ט:]: בתורת כלל, שבכל מקום שכותב מרן פסק בסתם להיתרא, ואח"כ כותב ויש אומרים (לאסור), דעת מרן שיש להחמיר בהפסד מועט, ואין להתיר כדעת הסתם אלא בהפסד מרובה. (וכן כתב בבן איש חי בכמה מקומות).

כותב על כך בשו"ת יבי"א, ואין זה נכון. כי הנה בשו"ת הרמ"ע מפאנו [סי' צ"ז] כתב וז"ל, דע כי מרן המחבר רבן של כל בני הגולה, זה דרכו בש"ע הקבוע להוראה וכו', כפי שהבאנו דבריו לעיל.

וכן הובא בחלקת מחוקק אה"ע [סי' א' ס"ק י"א], ובש"ך יו"ד וכו', הוא מביא ספרים רבים הכותבים כך.

האמת היא, שזהו נושא אשר קשה להגיע לגביו להכרעה ברורה, ישנן הרבה סתירות לגבי עניין זה. מצד אחד לבוא ולהגיד, שהש"ע הביא את הדעה הזאת רק 'בכדי לחלוק כבוד לבעליה', זהו דבר תמוה. כי מה לגבי כל המקומות האחרים, כאשר ישנם פוסקים החולקים, אשר הביאם מרן בספרו בית יוסף, ובכ"ז בספרו שלחן ערוך לא הביא אותם. וכי רק פה הוא לא

אחד מן הראשונים אשר מדברים על עניין זה, הוא הרמ"ע מפאנו – רבי מנחם עזריה זצ"ל – שכתב [שו"ת הרמ"ע סימן צ"ז] בזה"ל, עוד שאלת בכלל הדין של שבירת הרגל בעצם האמצעי, שלא במקום צומת הגידין, שנחלקו בו גדולי עולם איך ראוי להורות בו. ואמרת כי הבי"א לא הכריע בטור יו"ד סי' נ"ה, ושגם השו"ע הביא ב' הסברות סתם, והניח הדבר בספק.

השואל פונה אליו, מהי ההכרעה בדין הזה, כאשר ישנו שבר או חתך בבהמה, ברגל האמצעי. הרי ישנם שם שלושה פרקים, הקולית היא השלישית. יש את החלק הראשון, ואת החלק האמצעי, ואת הפרק השלישי. אם זה בפרק הראשון, אז בודאי כשר. ואם בשלישי, ודאי טרף. ואם זה בחלק האמצעי, ישנה בכך מחלוקת. מובא שם בש"ע ב'סתם', כי הדבר תלוי. אם זהו במקום צמת הגידין, אזי היא טריפה. ואם זה לא במקום צמת הגידין, אזי היא כשירה. ואח"כ מביא הש"ע, 'יש אומרים' שגם לא במקום צמת הגידין היא טריפה. א"כ שאל השואל, מהי ההלכה למעשה?

עונה לו הרמ"ע בזה"ל, דע, כי המחבר ההוא, רבן של בני גולה, זה דרכו בשו"ע הקבוע להוראה, להביא תחילה הדעת היותר מוסכמת.

בתורת הדבר ראשון, הש"ע מביא את הדעה הזאת, כפי שסוברים רוב הפוסקים.

והיכא דאיכא למיחש לסברא אחרת, מייתי לה בשם י"א. א"כ מה שסתם תחילה כדעת הגאונים להתיר, הוא פסק גמור ומוחלט לפי סברתו. ולא זכר הסברא הב', אלא לחלוק כבוד לבעלה – צ"ל 'לבעליה' – שגם הם גדולים ורבים. אי אפשר להתעלם מהם. אלו אינם 'קטלי קני באגמא'. ובהרבה מקומות פשט המנהג לאסור כוותייהו.

אמנם לו שקול ישקלו הגאונים והרב והרמב"ם, בעלי הסברא הראשונה, בכף מאזנים – אם הדעה הראשונה היא דעת הגאונים והרמב"ם, אם תשווה זאת בכף מאזניים – מכריעים הם כל חכמי עולם שיחדיו יהיו תמים בכף שנייה, מלבד רבים מן הגדולים מסכימים עם

עשה להם כבוד? מצד שני, אם נגיד כי הייש אומרים' הוא להחמיר, הרי ישנם מקומות בש"ע שכתוב 'סתם' וייש', ואח"כ כתב זייש לחוש לדבריהם'. למה במקומות אחרים, לא כתב הש"ע זייש לחוש לדבריהם? מובן בכך, שאם הש"ע לא כתב זייש לחוש לדבריהם, אין הוא חושש לדבריהם. כך מדייק בספר אבני שיש. הוא הגיע למסקנא, כי אכן ישנו הבדל. ואם הש"ע לא כתב זייש לחוש', אזי אל תחשוש. אבל מה הוא יגיד, כאשר כתוב בש"ע י"א וי"א – הרי הכלל הוא בדר"כ בספרי הפוסקים, דאזלינן בתר י"א בתרא – ואח"כ מוסיף הש"ע זייש לחוש לדבריהם'. משמע, שבמקומות האחרים אין לחשוש לי"א. בקיצור, הנושא הזה מסובך. קשה להגיע בזה, להכרעה ברורה.

*

ידידנו הרב יוסף סאלם הי"ו מהעיר אשקלון ת"ו, כתב על הנושא דלעיל קונטרס חשוב בשם 'לב מבין', והוא עמד על הערה חשובה בעניין זה.

אחד מן המקורות בנושא הזה, הוא הספר יד מלאכי, להר"ר מלאכי הכהן זצ"ל, בעל ה'כללים' על הש"ס והפוסקים והש"ע, הוא מאריך על זאת ובכללי הש"ע אות י"ז, והיבי"א מסתמך עליו שההלכה כמו ה'סתם', כי הי"א הוא 'כמאן דליתא'.

הרב יוסף סאלם הי"ו טוען – ונראה לי שהוא צודק, כי הוא הבחין כאן בדקות העניין – שאין ראיה מן הספר יד מלאכי. והסיבה היא, כדלקמן. הרי ישנן כאן, שתי קצוות. דנים מהי המשמעות של הייש', ואם הייש' הוא לחומר, האם פירושו שצריכים לחשוש לחומר. פירושו, אדם שיש לו שאלה, מהו הדין לפי הש"ע? לפי הי"א, צריכים להחמיר. אומר לך, כי פירושו שלכתחילה תחמיר. אם הינך יכול להחמיר, תחמיר. זאת שאלה אחת. אבל בעצם, מדברי היד מלאכי רואים, כי הנושא הוא, שבכלל לא פשוט שההלכה כ'סתם' להחמיר. הנדון של היד מלאכי הוא, שבכלל ישנו כאן ספק בדברי הש"ע. דהיינו, לא ברור

שישנה כאן הכרעה לקולא, וי"א לחומר. אלא, שהש"ע מביא את שתי הדעות, ואולי ההלכה לכתחילה היא כדעת הי"א. ככה רואים מתוך דבריו. מי שיעיין בספר יד מלאכי בפנים, יראה כי זהו דבר ברור. הנקודה שלא לא היתה, לגבי מהו המשקל של הי"א, אלא בכלל מי אמר שישנו כאן פסק.

וז"ל היד מלאכי, כשכותב בשולחן ערוך סברא אחת בסתם, והסברא האחרת בלשון יש אומרים, דעתו לפסוק כאותה סברא שכתב בסתם. זהו הנושא שלו. כמו מי פוסקים בכלל? כן כתב הכנסת הגדולה באו"ח סי' שי"ח בהגהות הטור, ובכללי הפוסקים כלל ס"ב בשם מהרי"ק [שורש ל"ח], ומהר"ש הלוי [ח"מ סי' ל"ז], ומהרי"ט [ח"ב או"ח סי' י"א].

ואני אוסיף על השמועה, שכך מצאתי להרמ"ע בתשובותיו סי' צ"ז – הוא מביא את הרמ"ע שהבאנו לעיל – ולהש"ך חו"מ סי' ס"ו ס"ק ס"א, וביו"ד סי' פ"ד ס"ק י"ב, וקע"ז ס"ק ל"ח, ולהפרי חדש וכו', הוא מביא רשימה ארוכה. הרבה ספרים.

א"כ רואים, כי זהו מה שהוא בא לאפוקי.

לאחר מכן הוא כותב, לבד ראה זה מצאתי לאחד קדוש מדבר בליקוטיו כת"י – מצא מישהו האומר אחרת – שכתב וז"ל, כתבו האחרונים, דהסברא שמביא השולחן ערוך בסתם, תופס להלכה. אמנם הר"ב מנחת כהן בספר התערובות ח"א סוף פ"א, והב"ח חו"מ סי' פ"א סעי' ל"ד, כתבו, דלא הכריע מקרי עכ"ד.

ולענ"ד נראה דלא צדק בזה, ואישתמיט מיניה שגם הרב ב"ח מסכים הולך עם כל אינך רבוותא, וכדכתיבנא.

רואים כי הנושא שלו הוא, האם ישנה כאן הכרעה, או שאין הכרעה.

כמרכז בסוף, לאחר שהביא הרבה ספרים, ומיישב כמה ספיקות וקדורים, כתב בזה"ל, באופן דיצא הכלל מבורר ומלובן, דהסתם עיקר לדברי הכל.

שערי יצחק – השיעור השבועי

הדבר אינו פשוט. לכאורה ישנו כלל, יחיד ורבים הלכה כרבים, אולם ישנם הרבה מקומות, שההלכה היא כמו היחיד. כך הרמב"ם כותב במפורש בהקדמתו לפיהמ"ש. וכן התוספות יו"ט כתב במפורש במסכת עדיות ופרק א' משנה ה', כי הסיבה שמביאים דברי היחיד, כי לפעמים ההלכה כדברי היחיד. אם כן, אם ניקח ונשווה את השלחן ערוך אל המשניות, נמצא כי בעצם העניין אינו ברור, כי לעתים דוקא דעת הי"א, היא העיקר להלכה. לכן באים ומוכיחים, כי שלחן ערוך שאני.

החיד"א כותב בספרו שיורי ברכה, בשם גדולי האחרונים, כי מרן הש"ע אמר ככה בעצמו. איננו יודעים, היכן הדבר כתוב? אבל כך הוא מביא בשם – החיד"א נאמן עלינו – כי מרן אמר בעצמו, שכאשר כתב כך, כוונתו היתה שההלכה כמו ה'סתם'. הוא גילה דעתו במפורש, כי לכך הוא נתכוין.

ברם, זהו גופא הנדון שלהם. וגם מהרמ"ע מפאנו שהבאנו, רואים כי זהו הנושא שלו. הרי השואל שאל אותנו, כי הש"ע הניח הדבר בספק. השואל מביין, שכאשר כתוב בש"ע סתם וי"א, ישנו כאן ספק. ועל זאת ענה לו הרמ"ע, שה'סתם' זהו העיקר. כי 'זה דרכו בשו"ע הקבוע להוראה, להביא תחילה הדעת היותר מוסכמת'. זאת התשובה. אולם רואים, כי היה נראה לחכם השואל, באופן ברור, שזהו ספק.

מה שכתב הרמ"ע כי דרך מרן בשלחן ערוך להביא תחילה הדעה היותר מוסכמת, אין זה דוקא כאשר רוב הפוסקים סוברים כך, אלא נכלל בזה גם לפי דרכו של מרן לפסוק בשלושת עמודי ההוראה אפילו נגד כמה וכמה פוסקים, ונמצא כי היא היותר מוסכמת לפי דרכו זו.

הפוסקים האשכנזים ג"כ דנים בעניין זה, אבל הם לא כ"כ האריכו על כך. בעיקר דנו בזה, גדולי הספרדים.

בירור דעת מהרי"ץ והשת"ז בעניין דלעיל, ומו"מ בדבריהם.

ומיהו מצאתי בספר בני יעקב דף רי"ד ג' [סי' י"] שכתב, דבכמה מקומות מצינו למרן בשולחן ערוך, שהסברא הדחוייה כותבה בסתם, והסברא העיקרית בשם יש אומרים ע"ש. שמעתם? ה'סתם' זאת הסברא הדחוייה, והסברא העיקרית היא הי"א.

הערה מהקהל: מה שהביא היד מלאכי דבר חדש שהסתם היא הסברא הדחוייה, לא כל"כך מובן מצד דקדוק הלשון, כי למה יכתבנה בסתם. ועוד קשה שהלא ברוב ככל המקומות הסתם מתאים לדרכו לפסוק בשלושת עמודי ההוראה או כרובם, כמו שביאר בהקדמתו לבית יוסף. ולא יתכן שבשלחן ערוך חזר בו לפסוק שלא כמותם, אחרי שכבר נתקבלו הוראותיהם.

תשובת מרן שליט"א: אבל מה לעשות שיש קשיים גם לאידך גיסא, כאשר האריכו כבר בספרים. ואקצר, כיון שבקונטרס לב מבין שהזכרנו, הרחיב גם בזה. וגם למשל בנדון שפתחנו לגבי שמע תשע תקיעות בתשע שעות וכו' סובר הבית דוד שדעת השלחן ערוך לפסוק כיש אומרים, היפך הסתם, כמובא בכף החיים סימן תקפ"ח ס"ק י"ט.

ממשיך היד מלאכי וכותב, וכן ראיתי בזרע אברהם יו"ד דף ל"ז ב' [סי' ה'], שאין לסמוך על כלל זה, דיש ויש כמה מקומות להיפך.

ואנן כבר כתבינן, דכמעט כל גדולי ישראל הסכימו לסמוך עליו. ההיפך ממה שאתם אומרים.

זהו הנושא שלו. מי אמר בכלל, שהעיקר כמו ה'סתם'? אולם לגבי מהו המשקל של הי"א, לא זאת הנקודה שלו. מכך אין להוכיח.

זאת הערה חשובה מאד. אולם רצוני להסביר זאת. הכלל הזה, של 'סתם' וי"א, הוא נפוץ בהלכה. וישנם אנשים החושבים, כי לכאורה הדבר פשוט [שהלכה כסתם]. מהו הנושא? אבל מי שיעמיק יראה, כי הדבר אינו פשוט. למשל, במשניות. רבינו הקדוש מביא לפעמים דעה ב'סתם', תנא קמא, ואח"כ מביא, שרבי מאיר חולק, או רבי יהודה. א"כ מהו הדין? במשנה,

מה שאנו צריכים לברר הוא, מהי דעת חכמי תימן נע"ג? הפרט הזה, לא נתלבן. מדברים על כך, מהרי"ץ והשת"ז.

מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק [חלק ב' סימן ע"ב] כתב בזה"ל, ידוע מה שכתב רמ"ע בתשו' ריש סימן צ"ז – צ"ל סימן צ"ז – וז"ל, דע כי המחבר ההוא רבן של כל בני הגולה, זה דרכו בש"ע הקבוע להוראה, להביא תחילה דעת היותר מוסכמת. והיכא דאיכא למיחש לסברא אחרת, מייתי לה בשם יש אומרים ע"כ. וכ"כ כנסת הגדולה אות ס"ב. וכתב בש"ך בי"ד סימן רס"ב, דכלל זה אמור ג"כ בשאר פוסקים ע"ש. אל תחשוב, שזהו רק לגבי הש"ע, אלא בכל הפוסקים הדבר כך, אם הם מביאים 'סתם' י"ש'.

גם אני הקטן, בספרי שלחן ערוך המקוצר, הלכתי בדרך זו. אני מביא לפעמים, כי ישנן דעות החולקים, להורות כי יש לכך משקל מסויים. לא הבאתי זאת סתם, רק לציין שישנה דעת כזאת, אלא פירושו שלפעמים אפשר לחשוב לכך, או להקל על פי זה.

ממשיך מהרי"ץ וכותב, ועל פי זה, מה שכתב בספר אליה זוטא בסימן תס"ז משם הסמ"ע, שמה שמביא מר"ן סברת החולקים, היינו כדי לחלוק להם כבוד וכו'.

ואחר המחילה אומר, כי לא מן השם הוא זה. מה הפירוש, 'לחלוק להם כבוד'? דלפי דבריו, א"כ בכל מקום היה צריך מר"ן להזכיר דעת החולקים לחלוק להם כבוד.

הרי מי שיעיין בטור בית יוסף, יראה כי ישנם המון דינים, אשר ישנה לגביהם מחלוקת, ולא הכל מובא שם. מרן הכריע, וזהו. הוא אינו מביא את החולקים. איפה ה'כבוד'? לכן מהרי"ץ אומר, כי 'לא מן השם הוא זה'. אין דבר כזה.

אלא ודאי שהעיקר הוא כדברי הרמ"ע. דהיינו, שאיכא למיחש לסברא האחרת.

וביאור דבריו, שדעת מר"ן לומר שאפשר לסמוך על אותה סברא בשעת הדוחק, שאינה דחוייה כ"כ.

דהיינו, אם הי"א זאת סברא לקולא, אזי הוא פסק בעצם להחמיר, ההלכה היא להחמיר, אולם בשעת הדוחק, יש על מה לסמוך. זאת אומרת, מכך מובן, כי אם הש"ע לא הביא את הדעה החולקת, אזי גם בשעת הדוחק אין סומכין עליה. זהו דבר פשוט. רק אם הביא את הדעה המקילה, אז ניתן לסמוך על כך בשעת הדוחק.

וכ"כ ג"כ בתשו' הר"י טראני ח"א"ח סימן א'. וכ"מ גם בספר פרח שושן. אך ודאי מודינא, דלעולם העיקר היותר מסכים עליו מר"ן, הוא הסתם.

מהרי"ץ רומז כאן, כי בעצם גם דבר זה הוא חידוש. הוא אמר, בודאי שהעיקר הוא ה'סתם', בכך אני מודה, אבל הנקודה היא, שהי"א פירושו, בשעת הדוחק. יש לכך משקל, אבל אי אפשר להגיד שהש"ע הביא זאת סתם, רק בשביל כבוד.

בעל שתילי זיתים [בהקדמתו] הביא 'כללים', וזהו הנושא הראשון שלו.

וז"ל השת"ז, כלל מסור בידינו מגדולי האחרונים ז"ל, שפוסק שמביא סברא ראשונה בסתם, והאחרת בלשון יש אומרים, דעתו כסתם.

דרך אגב, היום בשפה העברית, משתמשים במלה 'כללי הפסיקה'. צריכים לדעת, כי זאת מלה מודרנית. אף אחד בעבר, לא כתב כך, אלא 'פסק'. אינני יודע, מהיכן באה המלה 'פסיקה'? מאיפה הסגנון הזה? אני מעיר זאת, כי קצת לא שמים לב. זכורני, כאשר התחילו להכניס את המלה הזאת. היום כבר לא מרגישים. צריך לומר, 'כללי הפסק'.

בכל אופן, השת"ז כותב זאת לאו דוקא לגבי הש"ע, אלא לגבי כל פוסק.

ומה שכותב דעת יש אומרים, ואף על פי שסבירא ליה לפסוק כסתם, הוא מפני כבודם. שמעתם?

אליה זוטא סימן תקט"ז ס"ק ד'.

כותב על כך השת"ז, וצריך עיון, דאם כן יביא סברת כל הפוסקים בשם יש אומרים, מפני כבודם. מה שמהרי"ץ שואל, גם השת"ז שואל.

שערי יצחק – השיעור השבועי

להחלטת הפוסק, הלומד. אם רצונו בכך. אולם מהרי"ץ כתב בזה"ל, שדעת מר"ן לומר שאפשר לסמוך על אותה סברא בשעת הדוחק, שאינה דחוייה כ"כ. משמע, שהדבר אינו תלוי במה שתרצה, אלא כך הוא הפסק.

לגבי מה שהשתילי זיתים כותב, שיעשה בדיעבד, הדבר קצת איננו מובן. מה הפירוש, לעשות בדיעבד? מישהו יכול להסביר, איך אפשר לעשות 'בדיעבד'? אם אתה עושה, זה כבר לא בדיעבד. אדם עושה, לכתחילה.

האם אתם יודעים, מה פירוש המלה 'בדיעבד'? לצערנו היום ישנם כאלה – בגלל שאינם מבינים את הלשון הארמית – האומרים, 'בדיעבד'. אולם צ"ל 'בדיעבד', פירושו 'בדאי עבד'. אם עשית. 'בדאי' – ישנה כאן אל"ף נעלמת – 'עבד', אם עשה.

הסגנון של השת"ז, קצת משונה. שיעשה בדיעבד?

ראיתי גירסא אחרת, 'או שעשה בדיעבד' וכן הוא בכת"י"ק. איתמר, א"כ בעצם המלים הן כפולות. אם אדם עשה נגד הש"ע, הדבר כבר נעשה. א"כ אולי לא יצא? התשובה היא, לא. אם כבר עשית, יש לך על מה לסמוך.

אבל סגנון הלשון 'עשה בדיעבד' מצוי בדברי הפוסקים, והיינו מפני שהמלה בדיעבד הפכה להיות מושג, כמו מעשה בראשית.

כמרכן, השת"ז אמר בהתחלה, בשם עצמו, 'בשעת הדוחק או הפסד', לא כתב איזה הפסד, האם הפסד מרובה או הפסד מועט. א"כ הוא מביא את הפר"ח, הכותב 'הפסד מרובה'. נראה כי השת"ז בעצמו הבין, כי יכול להיות שאפי' בהפסד מועט.

חזינן כי ישנם ביניהם, חילוקים דקים.

*

ברם העיקר, מה שיש לי כאן פליאה עצומה, לא זכיתי לרדת לסוף דעתו של גאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א בדבר הזה, וממש מצוה ליישב. נתחיל בשאלה קטנטנה, ואח"כ נאמר את השאלה הגדולה. הדבר הראשון זאת רק הערה, לא שאלה.

ויש לומר, דמה שהביא סברא זו מפני כבודם, הוא מפני שראה שיש איזה טעם שלא לדחותה לגמרי. הוא מסביר, כי לומר שהש"ע הביא את הי"א רק בשביל 'כבוד', זאת איננה סיבה. אלא פירושו, שהש"ע כיבד את הדעה הזאת, מפני שאינה דחוייה ממש. יש בזה קצת על מי לסמוך.

ולפיכך הביאה בשם יש אומרים מפני כבודם, כדי שאם איזה מי שירצה לסמוך על דבריהם בשעת דוחק או הפסד, יסמוך או שיעשה בדיעבד. מה שאין כן בשאר. נראה לי.

ומצאתי גם כן להרב פרי חדש ביורה דעה סימן ט', על מה שכתב רבינו [בשולחן ערוך שם סעיף א'], אם שחט בסכין מלובנת, שחיטתו פסולה. ויש מכשירין ע"כ. כתב וזה לשונו, ודע, שמהרש"ל [ייש"ש חולין פ"א סימן י'] והרב בית חדש פסקו לאסור כסברא ראשונה, ולי נראה לסמוך על המכשירין בהפסד מרובה, וכמשמעות דברי המחבר עכ"ל.

הנה רואים שהפר"ח הבין, כי כך 'משמעות דברי המחבר'. הכוונה, מרן הש"ע. הרי מרן הביא לגבי סכין מלובנת, השאלה אם 'חידודה קודם לליבונה'. מה קודם? האם מה ששחט, או שקודם זה ליבן זאת, ואז הטרף את זה. ההלכה היא, שזה פסול, ויש מכשירין. אומר הפר"ח, כי בשעת הפסד מרובה, יש לסמוך 'כמשמעות דברי המחבר'. אם כן, היש מכשירין, פירושו 'בהפסד מרובה'.

אומר על כך השת"ז, ומזה יש ללמוד לשאר מילי.

*

ישנו קצת הבדל, בין השת"ז לבין מהרי"ץ. השת"ז מסביר את הדעה של 'מפני כבודם', הוא מסביר כי לכך הם מתכוונים, אולם מהרי"ץ חולק על כך. הם אמנם מגיעים לאותה המסקנא, אבל השאלה היא האם לכך הם נתכוונו, או שזאת דעה אחרת. וגם בדבר זה, ישנו הבדל ביניהם. השת"ז אומר בזה"ל, 'שאם איזה מי שירצה לסמוך על דבריהם בשעת דוחק או הפסד, יסמוך או שיעשה בדיעבד'. זאת אומרת, ההלכה היא ה'סתם', ואם אתה רוצה תעשה כהי"א. כבר משאירים זאת,

מהרי"ץ כתב בזה"ל, כתב בספר אליה זוטא סימן תס"ו, משם הסמ"ע. [כבר כתב מהרי"ץ כך בחלק א' סימן ס"ט וז"ל, לפי מ"ש הסמ"ע ומביאו אליה זוטא דהריק"א מביא סברת יש אומרים לחלוק להם כבוד לבד, לא לעניין פסקא דדינא ע"כ. ואולי נתחלף לו במה שכתב הסמ"ע לעניין לשון יש מי שאומר, וכמו שכתב מהרי"ץ שם בחלק ב' באותו סימן, ובמקומות נוספים. איתמר.]

יגעתו ולא מצאתי.

אמנם כתוב ומגילה דף ו' ע"ב יגעתו, ולא מצאתי, אל תאמן. אבל, אינני יודע. לא מצאתי זאת שם. השת"ז מביא, אליה זוטא כזה, בסימן תקט"ו. חשבתי אולי זאת טעות, ונתחלפו האותיות, תס"ו – תקט"ו. אבל, מהרי"ץ הוסיף 'משם הסמ"ע', ואין שמה סמ"ע. גם בכת"ק של מהרי"ץ, כתוב כפי שנדפס כאן. איני מבין, מה זה?

אבל מה שכן, הדבר אכן מובא באליה זוטא, במקומות אחרים. בלי קשר לסמ"ע. אצלו הדבר פשוט, שזה בא בכדי לחלוק להם כבוד'. חושבני, כי הדבר נהיה פשוט, אחרי מ"ש הרמ"ע.

ברם, השאלה הגדולה היא, לגבי המחלוקת שמהרי"ץ מביא, בין הרמ"ע לבין האליה זוטא בשם הסמ"ע. מהרי"ץ טוען, מה אתה כותב שזה 'כדי לחלוק להם כבוד'? הדבר אינו נכון. אין דבר כזה. העיקר הוא, כדברי הרמ"ע. כי אם כן, בכל מקום היה מביא בכדי לחלוק להם כבוד. מהרי"ץ מביא אליה זוטא, נגד הרמ"ע. אבל לכאורה קשה, הרי הרמ"ע בעצמו כתב, שזה מפני הכבוד?

אולי אפשר לחשוב, שמהרי"ץ לא ראה את דברי הרמ"ע בפנים. אבל מהרי"ץ אומר במפורש, 'ידוע מה שכתב הרמ"ע בתשובה וכו'. אינני יודע, שמא הוא העתיק זאת מספר אחר. בכל אופן, מהרי"ץ העתיק את דברי הרמ"ע, ואת ההמשך, שם הרמ"ע כותב בעצמו כי זהו 'מפני הכבוד'. אם כן, חובה לתרץ אותו. וצריך לתרץ כפי שכתב השת"ז, או למצוא הסבר אחר.

הרמ"ע בעצמו כתב – מצד אחד – היכא דאיכא למיחש לסברא אחרת, מייתי לה בשם

י"א. ואח"כ כתב, ולא זכר הסברא הב', אלא לחלוק כבוד לבעליה, שגם הם גדולים ורבים. האמת היא, כי זאת נראית סתירה מיניה וביה. אבל מה לעשות? אי אפשר לשנות את דברי הרמ"ע, וחובה ליישב זאת. השם ברוך הוא יאיר עינינו.

הערה מהקהל: אולי יש לתרץ, שהרי הקדים הרמ"ע וכתב, והיכא דאיכא למיחש לסברא אחרת, מייתי לה בשם יש אומרים ע"כ. הרי בהדיא דסבירא ליה דמרן חושש לסברא השנייה. ואם כן מה שסיים הרמ"ע, ולא זכר הסברא השנייה אלא לחלוק כבוד לבעל[ו]ה ע"כ, על כרחין ר"ל דמשום הכי יש לחוש לסברתם. ובודאי כך הביין מהרי"ץ. מה שאין כן האליה זוטא, דמשמע שהביין דמרן אינו חושש כלל לסברא השנייה.

תשובת מרן שליט"א: אבל אסבין מהרי"ץ לא יכל להתעלם מזה. אילו ראית כמה הסתבכו בספרים איך לתרץ את דברי הרמ"ע, שנראה שותר את עצמו, לא היית עונה כך.

*

בכל אופן, הנוגע למעשה לגבי העניינים האלה, כפי שאמרתי לכם, קשה להגיד בזה מסקנא ברורה. בקונטרס לב מבין [שהובא לעיל] ישנה אריכות עצומה בכל הספרים אשר דנו בכך, קשה להגיד בזה דבר חתוך. בכל צד, ישנו קושי. כיון שכן, אי אפשר לחתוך. הרמב"ם כותב באיגרותיו, שהשם ברוך הוא עשה לאדם את העיניים מקדימה, לא מאחורה. אי אפשר להפריך את השכל.

בנדון דידן, צריך לעבוד מ'סברא'. לבוא להגיד, שמרן הש"ע הביא רק בשביל כבוד, הדבר אינו מתקבל על הדעת. כביכול, אין לכך שום משמעות הלכתית, שום משקל, רק כדי לכבד, זה לא מתקבל על הדעת. וגם לא מובן, לא במקומות האחרים, הש"ע לא הביא את כל דעות החולקים. מדוע דוקא פה, הוא החליט לכבדם? ומצד שני, אי אפשר להגיד שהש"ע הביא את דעת הי"א סתם. כי אם הוא כתב זאת, משמע שיש לכך משמעות, וצריכים להתחשב בכך. בספר שלחן ערוך, הכל מוגש

שערי יצחק – השיעור השבועי

במטו מינך איזגרא קלילא, דפסע עלמא בארבעי וכו'. היו להם תפילות בארמית.

ומן אילין מימרי, ומן מעשים דקא חזינן רבנן דלא שמיע לן דאיכא דחש לה להא דרב ולהא דרבי יוחנן, גמרינן – יש לנו קבלה, מסורת – דפליגי רבנן עליהון.

גמרינן, כי נכון שרב ורבי יוחנן ככה אומרים, אבל זאת סברת יחידים. רבנן, רוב חכמי ישראל, לא הסכימו לכך.

ומרחק סי ריהון טן כבארא נמי אסו מלאכים שהפ טמונים לכתוב שיחת אדם ט' לא ירעין בלשח ארמית ואע"ג דלא יד ינן מאי טעטיהו דרב וף יוינן ושנין להן וכו' דלא תשו לה ראשוניפ אף אנן נמי לא תשינן

ומירחק מימריהון מן סבארא נמי – גם לא מתקבל על הדעת, מה שהם אומרים – אטו מלאכים שהם ממונים לכתוב שיחת אדם, מי לא ידעין בלשון ארמית? ואע"ג דלא ידעין מאי טעמיהו דרב ורבי יוחנן, ומנין להן. וכי דלא חשו לה ראשוניפ, אף אנן נמי לא חישנין.

את התשובה הזאת, מביאים גם בשם רבי האיי גאון.

ממילא, יש לנו משענת גדולה, בצירוף כל הפוסקים הסוברים כך.

התייחסות למ"ש בספר מרכבות ארגמן, כי אוי ואבוי למי שאינו אומר את התוספת ז'תיהב לי בנין דכרין דעבדין רעותך' בנוסח בריך שמיה וכו', ביאור מדוע איננו אומרים תוספת זו, והשלמה לגבי החידוש כי במלים 'אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך' [שבברכת מודים וכו'] ראוי לכוין על הבנים שיהיו צדיקים וטובים.

רבי נריה עמר הי"ו, מהעיר ראש העין ת"ו, הפתיע אותי בשאלה.

הוא אמר לי, כי בספר מרכבות ארגמן, לחכם אחד בזמנינו – ת"ח חשוב העוסק בעיקר בתורת הקבלה – עורר לגבי העניין של נוסח בריך שמיה וכו'.

הרי ישנן נוסחאות, שאומרים בסוף נוסח בריך שמיה וכו', יהא רעוא קדמך דתפתח לבי באוריתך, ז'תיהב לי בנין דכרין דעבדין

על השלחן, מרן הגיש לנו את הכל לאכול, ואם הוא הביא את הדעה הזאת, צריכים לקחת זאת בחשבון, לקולא או לחומרא. אבל כמובן העיקר הוא, הסברא שהביא ב'סתם'.

בעניין אמירת הסליחות שבארמית, כאשר האדם יחידי או כשאינן עדיין עשרה.

כידוע, בסליחות – 'אשמורות' – ישנן פסקאות שהן בלשון ארמית.

דנו הפוסקים לגבי היחיד, או אפי' כמה יחידים, אולם אינם עשרה, האם הם יכולים לומר את הסליחות שבלשון ארמית?

המנהג שלנו [התימנים], שאומרים אותן גם ביחידות. זהו מנהג פשוט וידוע. אומרים זאת אפילו ביחיד, או כשאינן עשרה. למרות שישנן בכך חילוקי דעות בין הפוסקים, וישנם המחמירים וסוברים שיש לדלג עליהן.

ישנם לכך כמה וכמה טעמים, אבל עיקר הסברא היא, זהו הדבר העיקרי, כי ישנה תשובת הגאונים מפורשת בעניין זה. מצד אחד, הגמרא במסכת שבת [דף י"ב ע"ב] ובמסכת סוטה [דף ל"ג ע"א] כתוב, 'לא ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי, שאין מלאכי השרת מכירים בלשון ארמי'. ומצד שני, ישנה תשובת הגאונים, הכותבים במפורש שהגמרא הזאת איננה להלכה.

תשובת הגאונים הזאת, נעלמה מעיני רבים, לא ידעו ממנה, אבל מי שיעיין באוצר הגאונים במסכת שבת, יראה כי כתוב במפורש בזה"ל, לא חזינא ולא שמענא מעולם, דמינעין רבנן מלמשאל צורכיהן בלשון ארמי. אילא נמי אית באבא דרחמי, דהוה רגילין בה, ועדאן מיתמרי במתיבתא.

דאמרינן בלשון קודש, 'שומרי שערים פתחו שערים, ותשמע צעקת ישראל עשוקים', והדר אמרינן ליה בלשון ארמי, 'נטרי תרעי פתחו תרעי – שומרי השער צריכים להיות בשער, ותשמע צוחתא דישראל עשיקי' – תשמע צעקת ישראל העשוקים. ואית ביה נמי מילי, דאמרינן להון בלשון ארמי בלחוד, ולמלאכי שרת אינון.

רעותך'. אותו חכם כותב [מרכבות ארגמן חלק א' סימן ט', כי אוי ואבוי, למי שאינו אומר זאת. וז"ל שם, ועוד מוסיף האדם, הנה, הגם אם תמלא כל הבקשות הללו, אם אסתלק מן העולם הרי גם שבחך ממני יפסק וידום במותי, לכן אני מתחנן למען יזמך כבוד ולא ידום יתיב לי בנין דכריין, שאחר הסתלקותי מן העולם הם ימשיכו את דרכי לקדש שמך. ובלי ילדים, האדם חשוב כמת וכו'.

אבל לא בנים רעים וחטאים ח"ו, אלא בנים ד'עבדין רעותך', שעושים רצונך. שכבר אמרו במס' ברכות [דף ז:], קשה תרבות רעה בביתו של אדם, יותר ממלחמת גוג ומגוג. ולכן אני מבקש בנים זכרים, אבל עושי רצונך. ומכאן נלמד כמה יש לפרט ולפרש תפילתו עד מקום שידו משגת וכו'.

בהיותי בזה, אמרתי להעיר על כמה מסידורי התפילה שהשמיטו לגמרי, וחלקם רק מיסגרו את המילים "ותיהב לי בנין דכריין דעבדין רעותך", ואנכי לא ידעתי מה עלה בדעתם, ויד לספרים תיקצץ, והיא עבירה גדולה, וראוי לנדות עליה.

שמעתם? מבהיל.

שאל אותי על כך השואל, כי הוא פתח את תכלאל עץ חיים, ולא כתובות המלים הללו. האם להגיד, או לא להגיד?

ממשיך בספר מרכבות ארגמן וכותב, וראיתי בספר אסיפת גרשון [ערך בריך שמה] שכתב, דמאחר שמקור התפילה היא מהזוהר הקדוש, אכן צ"ע למה יש שהחסירו ששת התיבות הללו?

הרי התפילה הזאת, אמר רבי שמעון וכו', בריך שמה וכו', כתובה בספר הזוהר הקד' פרשת ויקהל [דף ר"ו]. אם כן, למה השמיטו את המלים הללו, הכתובות שם?

והוא מביא בהמשך, ובאמת תמצא בסידור אוצר התפילות, שהעתיק נוסח זה מהזוהר עם אותם ו' תיבות, ע"ש. וראה עוד בחסד לאלפים [סימן קל"ה אות ב'] וז"ל, דע, דבסידורים ויחננו בחסרות. זאת מליצה, מלשון הפסוק ובמדבר ל"ג, י"ז [ויחננו בַּחֲצֵרֹת].

הני מילי דאיתא בזוה"ק, יהי"ר קדמך דתפתח לבי באורייתך, ותיהב לי בנין דכריין דעבדין רעותך, ותשלים משאלין וכו', דחיובא רמיא אקרקפתא דגברי, לבקש רחמים על הבנים, ומה גם בעת רצון ושערי רחמים בעת הוצאת הס"ת ע"ש.

והוא אומר על כך, ואי אתיהיב רשותא לכמוני, אנא אמינא, שהטעם שיש ממדפיסי הסידורים וכו', כי אולי סברו בדעתם להוריד תיבות אלו למי שזקן, שכבר לא יוליד, וכיוצא בו. ישנם זקנים, שכבר אין להם ילדים, כיצד יגידו יתיב לי בנין דכריין? לכן עשו זאת ב'סוגריים'. כביכול, אם עדיין יכול להיות לך ילדים, תאמר זאת. ואם הינך זקן, תדלג על כך. כך הוא אומר.

אולם בחור רווק, ודאי יאמרנו, שהוא מתפלל על העתיד. לכן אפשר שמשום זקן שלא יוליד השמיטוהו שלא יאמר שורה זו, ולכן רק מיסגרו אותה.

אבל הוא אומר, אמנם זה דחוק, כי מי אמר שרשב"י גופא לא הכניס איזה כוונות מיוחדות בתיבות אלו, בר"ת או ס"ת, או חילופי תיבות, וכדומה. לכן נראה פשוט, שיאמרוהו גם הזקנים, והבחורים הקטנים עם הגדולים, ותו לא מידי. גם זקן שכבר יש לו נכדים, כי הכוונה היא שבניו יהיו צדיקים. כך כותב החכם הזה.

שאלה מהקהל: הדבר אינו גורע, במניין התיבות?

תשובת מרן שליט"א: בנוסח בריך שמה, ישנן מאה ושלושים תיבות. זהו מניין מדוייק, כנגד אדם הראשון. זאת השואל שאל, כי הוא פתח את תכלאל עץ חיים, ספר ומצא שישנן מאה ושלושים תיבות. ואם נוסיף את המלים הללו, יהיו יותר ממאה ושלושים. אבל מצד שני, הוא נבהל ממה שכתוב בספר מרכבות ארגמן.

ברם, במחילה מכבודו של החכם הזה – שמו הרב מאיר אליהו הי"ו – ישנם גדולי מקובלים, אשר אינם גורסים זאת. נכון שבספר הזוהר שלפנינו הדבר כתוב, אבל מי לנו גדול מהרמ"ק – הר"ר משה קורדובירו – שר בית

שאלה מהקהל: אבל בנוסח בריך שמיה, זה בלשון ארמית?

תשובת מרן שליט"א: נכון. לכן הבאתי זאת. אבל בתפילת שמונה עשרה, זה בלשון הקודש. לגבי ארמית, זהו הנושא שלנו בעת.

בכל אופן, כך הוא אומר. לכוין על כך במלים 'אתה הוא לדור ודור', כי המלאכים אינם יודעים מה הינך מכוין. באמריך 'אתה הוא לדור ודור', תכוין כך, ריבוננו של עולם, יהי רצון שהדורות היוצאים ממני, 'לדור ודור', נודה לך ונספר תהלתך. גם הם ימשיכו להודות ולהתפלל אליך. 'ונספר תהלתך', כפי שאמרנו, זאת התורה, הנקראת 'סיפור', ומכונה בשם 'תהלה'. א"כ פירושו, שיהיו עוסקים בתורה. זאת בכדי להסתיר את הכוונה.

דיברנו על כך בס"ד באריכות בזמנו, וכעת ראיתי כי בקובץ 'בית ועד לחכמים' וקובץ 'א, עמ' רפ"א-רפ"ג, הביא דברים חשובים מאד בעניין זה.

כתוב שם כך, ועיי' עוד בס' מהר"י מבעלזא נפ' עקב] וז"ל בתו"ד, איתא שיש ביכולת האב לעשות הכנה לבנו שילך בדרך הישר לפני השי"ת. ולכאורה שייכת הכנה זו רק לפני שנולדו הבנים, אבל כשנולדו כבר אי אפשר לתקן את העבר.

אמנם האמת היא, דכשאישי ישראל מתחנן להשי"ת, יש ביכולתו לתקן למפרע וכו'. אם יתחנן לפני השי"ת שיהיו בניו בלא חטא ועון, יעזור השי"ת לנו ולבנינו ולדורותינו ולדורות דורותינו שילכו בדרך הישר לפני השי"ת עיי"ש. אם מתחננים ומבקשים, הדבר יכול לעזור למרות שהם כבר נולדו.

וכן ידוע העובדא בשם הגה"ק בעל ערוגת הבשם זי"ע [מובא תולדות ערוה"ב ח"ב], שהשיב לא' שביקש ברכתו לבנים טובים. ואמר, דלזכות לבנים טובים, צריכין להתגלגל על האדמה, ולכבוש פניו לקרקע, ולהוריד כנחל דמעה בתפילה ותחנונים להקב"ה שיזכה לזה. זה לא בא ככה סתם, עיי' 'ברכות', אלא צריך תפילה ותחנונים.

הזוהר'. יש לו פירוש בשם אור יקר, עשרות כרכים על הזוה"ק. כתוב עליו בספרים, כגון בספר סוד מרע ועשה טוב, כי הוא דקדק בזוהר, כמו בספר תורה. תפתח שם בפרשת ויקהל, ותראה שהוא לא גורס את המלים הללו.

כמרכן בספר יש שכר, להר"ר יששכר ויג – כתוב עליו שהוא גלגול של האריז"ל – הוא ג"כ לא גורס זאת. הרבה מקובלים, אינם גורסים זאת. כגון סדר היום, הגר"ז, הגר"י מליסא. גם בנוסחאות ספר הזוה"ק, ישנם הגורסים וישנם שאינם גורסים. אם כן, מהי הקושיא?

כאשר ישנם הגורסים, וישנם שאינם גורסים. מה מסתבר יותר? שמישהו מחק, או שמישהו הוסיף?

תשובות מהקהל: שמישהו הוסיף.

תגובת מרן שליט"א: נכון. והראיה היא, כי ישמם כאלה כיום, שמוסיפים עוד. אלה אשר גורסים את התוספת הזאת, ותיבה לי בנין דכרין דעבדין רעותך, הדבר אינו מספיק להם, אלא הם מוסיפים עוד, וגם חתנים וגם כלות וכו'. הם חושבים, שמותר להוסיף. אנחנו אומרים, לא להוסיף, כי כל דבר הוא במספר ובמשקל. בפרט שמהרי"ץ אומר, כי צ"ל מאה ושלושים תיבות, אינך יכול להוסיף.

ברם, ישנו כאן עניין יותר חמור.

אם אתם זוכרים, דיברנו בזמנו לגבי השאלה, למה אנשי כנסת הגדולה, לא תיקנו בתפילת שמונה עשרה, ברכה לגבי בנים צדיקים? הרי זאת שאילת צרכים?

הבאנו בס"ד בשם גדולי ישראל, ומן הראשונים הוא מהרי"ד מבעלזא זצ"ל, האומר כי כיון שזאת תפילה כ"כ חשובה, היא עלולה להיתקל בקטרוג שלמלאכים. לכן אנשי כנה"ג הסתירו זאת, בברכת מודים, במלים 'אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך'. לכוין על כך שמה. לא רצו לתקן תפילה מפורשת, כיון שאם הדבר יאמר במפורש, יהיו על כך הרבה קטרוגים. המלאכים, אינם יודעים מחשבות. מה שאמרת, זהו מה שהם יודעים. והם לא יתנו לתפילה הזאת לעבור.

בישמח משה פ' במדבר. המקטרג לא יודע את המחשבה, והדבר הולך אחרי המחשבה. וכענין הזה מצינו בעוד מקומות, שנזכר ברכת הבנים רק ברמז וכו'.

והנה הא דמצינו ענין זה בעיקר לגבי ברכת הבנים, עדיין יש מקום לביאור בזה, ואולי כיון דהוא ברכה היותר חשובה אצל איש ישראל, וכן כתיב [תהלים קכ"ח ג' ד'] פְּנִיךָ בְּשֵׁתְלֵי יָתִים סָבִיב לְשִׁלְחָנְךָ. הִנֵּה כִּי בֵן יִבְרָךְ גָּבַר יָרָא יְיָ. וע"כ צריך בזה זהירות יתירה, משום מקטרגים, שמא אינו כדאי וראוי לזה. עכ"פ זאת מצינו למדין, דלברכת הבנים כדאי לעשותו בחשאי, כדי שלא לעורר פיות המקטרגים ח"ו. וי"ל שזהו ג"כ הסיבה כאן, בברכת אהבה רבה, למה אינו מזכיר בגלוי תפילה על הבנים. והבן. ובהערה [קע"ז] הוא מוסיף בזה"ל, וכמו"כ י"ל לענין תפלת בריך שמייה בעת הוצאת ס"ת, שמקורו מוזה"ק, ובפנים בזה"ק [פ' ויקהל דף ר"ו]. מובא בסופו תיבות "ותיהב לי בנין דכרין דעבדין רעותך". ואמנם בהרבה סידורים הישנים ליתא לתיבות אלו, או שמובא במוסגר. וכבר תמהו ע"ז [ועי' חסד לאלפים סי' קל"ה ס"ב]. ולפי הנ"ל י"ל הטעם, כיון שמוזכר כאן תפלת הבנים בגלוי ביותר. והבן. משא"כ אם הדבר יהיה במפורש, המקטרגים יחסמו זאת.

שאלתם מקודם, הרי כאן זה בלשון ארמית? התשובה היא, אין הכי נמי. לשיטתנו, גם בארמית זה מתקבל, כי המלאכים יודעים ארמית. אם כן, הדבר יהיה שנוי במחלוקת. כפי שאמרנו, העיקר הוא כך. אולי אלה אשר כן אמרו במפורש, הם סברו כי המלאכים אינם מבינים לשון ארמית. אבל לפי מה שאמרנו לעיל, בשם תשובת הגאונים, בודאי שהמלאכים מבינים ארמית.

הפתרון לכך הוא, לכיון בלב. לומר כך, 'יהא רעוא קדמך דתפתח לבי באוריתך', ובמלים הבאות 'ותשלים משאלן דלבאי', לכיון גם על הבנים, שהקב"ה יפתח גם את ליבם בתורה, ושיהיו צדיקים. אולי צריכים לרשום על כך הערה בסידור. אם מכוונים על כך כאן, אם

ועפי"ז יומתק שפיר, שע"י שהוא מאריך באהבה רבה, ומעורר רחמי שמים על בניו שיתגדלו לתוי"ש, זה בעצמו הוא תיקון לחטאת נעורים, אשר בזכות זה נזכה להיגאל במהרה בימינו. ובפרט הלא יש כאן ג"כ בחינת עבודה מאהבה וכנ"ל, והוי תשובה מאהבה שמועיל ג"כ לתיקון החטא, כידוע מספה"ק. ונמצא ששני הענינים כאחד יקרבו את הגאולה ב"ב.

בהמשך הוא מביא כך, וכן פירשו המפרשים בהא דאיתא במועד קטן [דף ט.], דרשב"י אמר לבריה, בני אדם הללו [ר' יונתן בן עסמי ור' יהודה בן גרים] אנשים של צורה הם, זיל גביהון דליברכוך. רשב"י שלח את בנו רבי אלעזר, כדי שיברכו אותו.

אזיל וכו'. אמרו ליה, מאי בעית הכי? אמר להו, דאמר לי אבא, זיל גביהו דליברכוך. אמרו ליה, יהא רעוא דתזרע ולא תחצר, תעייל ולא תיפוק, תיפוק ולא תעייל, ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזך, לבלבל פתורך ולא תחזי שתא חדתא. קללות.

כי אתא לגבי אבוה, א"ל, לא מבעיא דברוכי לא בריכך, אבל צעורי צעורן. א"ל, מאי אמרו לך? הכי והכי אמרו לי. א"ל, הנך כוליהו ברכתא נינהו. תזרע ולא תחצר, תוליד בנים ולא ימותו. תעייל ולא תיפוק, תעייל כלתא ולא לימותו בנך דליפקון. תיפוק ולא תעייל, תוליד בנתא ולא ימותו גוברייהו וליהדרו לותיך. ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזך, דהאיי עלמא אושפיזך וההיא עלמא ביתא וכו'. לבלבל פתורך, בבני ובנתא. ולא תיחזי שתא חדתא, דלא תמות אנתך, ולא תנסב אינתתא אחריתי.

לכאורה, למה הוא אמר זאת בלשון קללה?

ופי' בס' נזר הקודש [על ב"ד כ"ז ז'] הא דבירך בלשון קללה, דלפעמים בשעה שמברך אדם לחבירו, מדת הדין מקטרג לבטל הברכה. לכן אמרו בלשון קללה, להיות המקטרג סובר שהוא קללה ממש, דמחשבה שבלב אין המלאך יודע. ובאמת מחשבתו היה לברכו, ויתקיים ברכתו מבלי מונע ומעכב ע"כ. וכ"ה

שערי יצחק – השיעור השבועי

ציון על ספר תהלים. הוא מפרש שם, את כל הדיוקים שבספר תהלים, למה פה כתוב כך ושם כתוב כך, דברים שאנחנו יודעים אותם, אולם איננו שמים לב אפילו לשאול על זאת. למשל, במזמור 'תמניא אפי' [תהלים קי"ט], בשמונה מקומות, לא כתוב עֲדֹתֶיךָ, אלא עֲדוֹתֶיךָ. והוא מסביר, למה הדבר כאן נשתנה. כל דיוק בספר תהלים. זהו ספר עבה גדול, בשם חזה ציון. מהרי"ץ זיע"א מזכיר אותו, בראשי תיבות, ח"צ. חזה ציון. חֲזֵה צִיּוֹן קְרִית מוֹעֲדֵנו וישעיהו ל"ג, כ"ז.

הוא כותב בהקדמתו, כי הוא התאמץ לפרש את כל הדיוקים בספר תהלים, ואם אתה המעיין תשאל אותי, מי אמר לי שדוד המלך ע"ה התכוין למה שאתה אומר? אתה מסביר לי, שדוד המלך נתכוין ככה, כי פה הוא כתב כך בגלל ככה, מי אמר לך? וכי הינך נביא? יש לך רוח הקודש?

על כך הוא עונה, אגיד לך את האמת. אכן אינני בטוח שדוד המלך התכוין לכך. אולי הוא התכוין למשהו אחר. אבל מה שאני כתבתי, זהו מה שהקב"ה נתכוין. הדבר נפלא. הרי הקב"ה שם לְדוֹד המלך ע"ה את המלים בפיו. אני עונה תשובות, על פי יסודות בתורה. אינני ממציא פירושים סתם, אלא עפ"י דברים וכו', אני מסביר כך וכך. האם דוד המלך נתכוין לכך? אינני יודע. אולי הוא למשהו אחר. שמא ישנה תשובה אחרת, למה הוא כתב ככה. אבל הקב"ה, בודאי התכוין לזה. כך לגבי כל הפירושים והכוונות.

אותו הדבר, בנדון דידן. אנשי כנסת הגדולה אמרו את הדבר הזה, כי הקב"ה שם להם את המלים בפיהם. אם כן, אם הכוונה הזאת נתגלתה בדורנו, אולי משום שבדור שלנו הדבר יותר נחוץ.

ביאור דברי מהרי"ץ זיע"א לגבי הפסקא ב'אשמורות' למתודה חטאתיו וכו' לכן שבתני וניחמתי כי קרוב יום דיני, ודחיית הגירסא 'כי קרוב יום אסוני' משום שלא לפתוח פה לשטן, דבריו בעניין נוסח הכתובה 'בחיי ובתר חיי' ולא 'זבתר מותי' מן הטעם דלעיל, דברי מחזור אהלי יעקב בעניין הגירסא 'כי

מכניסים פה את הכוונה הזאת, בודאי שהדבר טוב לפי כל הדעות.

אבל היתה לי קצת הערה, לגבי הנושא הזה. הרי הכוונה הזאת, זהו דבר אשר נתפרסם בדורות האחרונים. מספרים כי הגר"ח קניבסקי זצ"ל ראה את אביו הסטייפלר זצ"ל, בוכה בברכת מודים, מוריד כנחל דמעה. הוא לא הבין, מה קרה? למה הוא בוכה? לאחר התפילה הוא שאל את אביו, אבא, מה קרה? ענה לו אביו, אני התפללתי עליך, שתהיה צדיק ושתעסוק בתורה. שאל אותו הגר"ח, למה? מה קרה? ואביו ענה לו, כדלקמן. היתה להם 'חברותא', ללמוד יחד שעה בכל יום, ויום לפני כן הגר"ח לא הגיע. שאל אותו אביו, איפה היית? ענה לו הגר"ח, הזמינו אותי להיות סנדק. אמר הסטייפלר, אוי, כעת יזמינו אותנו להיות סנדק, מתי הוא ילמד?... על זאת, הסטייפלר בוכה, מוריד דמעות.

אסבין, מה יענו איזובי הקיר? בכל אופן, הפירוש הזה נתפרסם, אבל היתה לי על כך שאלה.

הרי בכך אתם מתרצים את השאלה, למה אנשי כנה"ג לא תיקנו ברכה לכך? והפירוש הזה, לכוין על כך במלים 'אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך', עד לפני שמהרי"ד מבעלז פירסם זאת, אף אחד לא ידע מכך. הדבר אינו כתוב, בשום ספר. אם כן, אתם שואלים על אנשי כנה"ג, ואומרים כך, ברם מהו התירוץ? למה לא כתוב זאת בשום ספר? אף אחד מן המפרשים לא עמד על כך, א"כ מה עשו כל הדורות שלפנינו? בטח יש להם תירוץ אחר, לגבי השאלה הזאת.

יכול להיות – אבל זה לא אומר שהדבר אינו נכון – כי כיון שהדבר נתגלה רק עכשיו, מה יצא הדבר שתתפרסם הכוונה הזאת. אנחנו איננו יודעים, מה ענו בכל הדורות, לגבי השאלה הזאת. מסתמא הם לא נתכוונו לכך. אולם לאחר שהכוונה הזאת נתגלתה, מה יצא הדבר.

אזכיר לכם בקצרה, את מה שאומר הר"ר עמנואל חי ריקי זצ"ל, לגבי הפירוש שלו 'חזה

לא אדע יום דיני, והערה על תמיהתו כלפי מ"ש מהר"ח פאלאגי בעניין גירסא זו.

ב'אשמורות', לפני נפילת פנים, ישנה פסקא המתחילה במלים, למתודה חטאתיו וכו'. מהיותי משכתי בחבלי השוא עוני, לכן שבתו ונחמתי כי קרוב יום דיני.

אומר על כך מהרי"ץ בעץ חיים [דף מ"ט ע"א] בזה"ל, 'כי קרוב יום דיני'. ואם לא עכשיו אתקן מעשי, מה אשיב ליום הדין. ובכל הנוסחאות ישנות, הנוסחא 'כי קרוב יום אסוני'. שמעתם? אנחנו אומרים, 'כי קרוב יום דיני', ומהרי"ץ אומר כי בנוסחאות הישנות כתוב 'יום אסוני'.

וקשה להאמין לגרוס כן, משום שאל יפתח אדם פיו לשטן [ברכות דף יט.]. ויתכן, כי החכם המחבר פיוט זה, אמרו לזה בסוף ימיו, וכבר הרגיש באפיסת כחותיו כי קרבו ימיו למות, ואם לא עכשיו אימתי, וראויים הדברים למי שאמרן. ואנן חזי לן למגרס 'דיני', וכן גירסת כל העולם.

מהרי"ץ אומר, כי אמנם כתוב ככה בנוסחאות הישנות, לא המציאו זאת, אבל הפייטן שחיבר זאת כבר היה זקן, הוא הרגיש שהוא כבר חלש, וכבר קרוב למות, לכן הוא אמר 'כי קרוב יום אסוני'. רח"ל. א"כ לגביו, הדבר בסדר. אבל אנחנו, איננו יכולים לגרוס כפי שהוא אמר. הפייטן חיבר כך לעצמו, אבל כאשר אנחנו אומרים את זה, עלינו לתקן זאת. 'וכך גירסת כל העולם'.

גם נהיגי לגרוס בעשרת ימי תשובה, 'כי קרוב יום כפור עוני', והכוונה גם כן בו, כי איך יבוא יום כפור ואני מלוכלך בחטאי, כי יום הכפורים מכפר עם התשובה.

יוצא שההסבר הוא, 'כי קרוב יום דיני', זהו ראש השנה, שהוא יום הדין. ובעשרת ימי תשובה, לפני יוהכ"פ, אומרים 'יום כיפור עוני'.

ישנו דבר הדומה לכך, שכתב מהרי"ץ בפירושו על נוסח הכתובה. כתוב בכתובה כך, אחריות כתובה דא כולה וכו', עיקר ונדוניא ומתנתא קמייתא ודרתא ותוספתא, לאתפרעא מנהון בחיאי ובתר חיאי.

מביא מהרי"ץ שם, כי ישנה גירסא, 'ובתר מות'. פ"י לגבות מן יתמי. וניתקן לשון זה בשטרי כתובות. ולמדו כן מההיא צוואה, דהא כתיב בה מחיים ובמות. רב אמר, הרי היא כמתנת שכיב מרע, מדכתב בה במות. ושמואל אמר, הרי היא כמתנת בריא, מדכתב בה בחיים, מהיום הוא דקאמר, ובמות כמאן דאמר מעתה ועד עולם וכו'. הוא מביא את הגמרא, במסכת בבא בתרא [דף קנג.]. ואגב דאשכחן זה הלשון בעובדא דא, תיקנוהו גם בכתובות, אע"ג דאין פתרונו שוה. בגלל שכתוב ככה בשטרות, גם בכתובה קבעו נוסח זה.

ובנוסחת ארץ ישראל ראיתי שכותבין, ובתר חיאי. לא 'אחרי המות', אלא 'אחרי החיים'. ודבר נאה ומתקבל הוא, שלא לתת מקום לשטן ח"ו.

דרך אגב, רואים כאן כי מהרי"ץ זיע"א, לא היה 'מרובע'. ישנם כאלה, שכאשר הם רואים 'נוסחאות ישנות', מבחינתם זהו 'סוף העולם'. אבל מהרי"ץ, היה עם דעת תורה. האם לקבל, או לא לקבל? לא מפני שזהו נוסח ישן – כפי שמהרי"ץ אומר, שכך כתוב בנוסחאות הישנות – נקבל זאת. ואכן מהרי"ץ כותב, שהדבר אינו יכול להיות. וגם בנ"ד, הוא ממליץ על כך.

במחזור אהלי יעקב [דף כ"ג], הגירסא קצת אחרת. 'לכן שבתו וניחמתי, כי לא אדע יום דיני'.

והוא כותב על כך בזה"ל, הרח"פ בספר מל"ח – הכוונה למהר"ר חיים פאלאגי זצ"ל, בספרו מועד לכל חי – הגיהו וכתב שלא לאמרו.

מעיר על זאת מחזור אהלי יעקב, ולא ידעתי למה? ופשוט שעל יום המיתה ידבר, שהוא מכוסה.

לפי דבריו, 'לא אדע יום דיני', אין המדובר לגבי ראש השנה, אלא שהאדם אינו יודע מתי יגיע היום שימות.

ונקרא יומא דדינא רבא, כמ"ש בזוהר פרשת ויחי. וידוייק לישנא 'יום דיני', ר"ל הפרטי, כי שני ימי הדין האחרים המה כוללים. 'דיני' היינו, הדין שלי. אולם ראש השנה, הוא אינו יום דין רק שלי, אלא של כל העולם.

והשני, עולם הנשמות, לדין שאחר המות. מסביר היד יהודה, הנקרא יומא דדינא רבא, בו ידין הש"י את הנשמה אם תכניס לגן-עדן או לגיהנם, וכיוצא בזה. כדאיתא בכמה דוכתי מהזוהר, ויבואר בחלק ג'.

ממשיך הרמ"ע, והשלישי, עולם התחיה, הוא הדין האחרון המשלים לכולם. מסביר היד יהודה, הנקרא יום ה' הגדול והנורא.

אני קצת מתפלא, על בעל אהלי יעקב. הוא טוען, שאיננו מבין את מהר"ח פאלאגני, למה הוא אומר שלא להגיד את המלים 'לא אדע יום דיני'?

אבל, פתחתי את הספר מועד לכל חי למהר"ח"פ [חודש אלול, סימן י"א אות מ"ז], וכתובים שם דברים ברורים בזה"ל, הנוהגים לומר בקשה למתודה חטאתיו, ידקדקו בלשונם. בעל אהלי יעקב, גם לא הבין אותו לנכון. אבל מהר"ח"פ הסביר זאת, שלא יאמרו כי לא אדע יום דיני, אלא צ"ל כי קרוב יום אסוני ושארי.

שמעתם? זה לא שמהר"ח"פ אמר שלא להגיד את המלים הללו, אלא שדעתו היא להגיד את הנוסח הישן.

אס"כ, הדבר עוד יותר מפליא. מה עם פתיחת פה לשטן? ישנה כאן בעצם שאלה. מהר"ח"פ טוען, כי אכן זאת הגירסא בנוסחאות הישנות – ולפי מה שהאהלי יעקב הביא, זהו ספר תשלום אבודרהם – אבל לדעת מהר"ח"פ אי אפשר לגרום כך, משום שלא לפתוח פה לשטן. נו, מה נגיד לגבי כל אלה אשר גרסו כך, וכי הם היו בערים, אשר פתחו פה לשטן? ומהר"ח פאלאגני, אשר רואה שאין את הנוסח הזה, אומר כי אכן צריך להגיד 'יום אסוני'. מה עם השאלה, שבכך פותחים פה לשטן?

נראה לי ליישב אותם, כי הם הבינו, שהדבר אינו נקרא לפתוח פה לשטן. אם אדם אומר זאת סתם, הדבר אכן אסור, כי זה מזיק ח"ו. הדבר מסוכן. אולם אם אומרים זאת, בדרך חזרה בתשובה, זה לא נקרא לפתוח פה לשטן. זהו כפי שהאדם מתחרט וכו', שמא העון יגרום

וכמ"ש הרמ"ע במאמר חיקור דיין. והוא כטעם, שוב יום אחד לפני מיתתך וכו', ונמצא כל ימיו בתשובה.

ובתשא"ב – ובתשלום אבודרהם – הנוסח, כי קרוב יום אסוני.

ובפי' עץ חיים למחזור התימנים כתוב, שכן הוא בנוסחאות הישנות, והאחרונים הגיהו משום שאל יפתח אדם פיו לשטן.

הוא מסכים עם מ"ש מהר"ח"פ, כי לא מתאים להגיד זאת. אבל בפועל, הגירסא שלו היא, כי לא אדע יום דיני. והוא מביא את הרמ"ע מפאנו, המבאר מה הפירוש 'יום דיני'. הוא אינו מציין היכן זה, כיון שזהו הדבר הראשון שבו מתחיל הרמ"ע מפאנו את מאמרו 'חיקור דיין', המבאר מהו המושג 'דיין'. ישנם שלושה דינים, ג' ימי דיין. א' ראש השנה, ב' יום הדין של-אדם בעולם האמת אחרי מותו, ג' יום הדין הגדול, בתחיית המתים. ומה שכתוב כאן, 'יום דיני', הכוונה לדין של כל אדם, ואין המדובר כעת על ימי הדין האחרים. כך לפי דבריו. ברם לפי מהר"ח"פ, מדובר כאן גם על ראש השנה. לא הפריע לו שכתוב 'יום דיני', כי כל הפיוט כתוב בלשון יחיד. 'למתודה חטאתיו', 'אשר בהבל שנותיו', וכו'. כיון שהכל מדובר בלשון יחיד, א"כ או שמדברים בשם כנסת ישראל, דהיינו מדבר בשם עצמו ומתכוין על כולם, או שהאדם מדבר רק על עצמו, עושה את חשבון הנפש שלו.

הרמ"ע מפאנו כתב במאמרו חיקור דיין בזה"ל, החקירה במאמר הזה, תסוב על משפטי ה' אמת, בשלשה עולמות.

האחד עולם הזה, כפי המפורסם מעניינו, שהוא דיין ראש השנה והנלוים אליו, כמו שיבא.

מסביר בפי' יד יהודה שם, 'האחד עולם הזה כפי המפורסם מעניינו שהוא דיין ראש השנה', שכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון בראש השנה. 'זהנלוים אליו', שארי פרקים שהעולם נידון בהם, והם פסח ועצרת וחג, כמבואר במתניתין ריש ראש השנה. הרי ישנם עוד פרקים, שבהם העולם נידון. ראשי שנים. 'כמו שיבא', לקמן חלק ב'.

לו מיתה. הרי מצינו לגבי אליהו הנביא, וַיִּשְׁאַל אֶת נִפְשׁוֹ לָמוּת [מלכים א' י"ט, ד']. וכי יש בכך פתיחת פה לשטן? וכן יונה הנביא אמר, קַח נָא אֶת נַפְשִׁי מִמֶּנִּי, כִּי טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי [יונה ד', ג']. וכי בכך הוא פותח פה לשטן? בודאי שלא. הוא רק אומר זאת להקב"ה בתלונה. זהו כפי שהאדם אומר, חטאתי, אשמתני, בגדתי וכו'. הרי אדרבה, הדבר סותם את פיו של שטן. כאשר האדם מתודה, הוא לא נותן לשטן מה להגיד, כפי שאמרנו כי מודה בקנס פטור. הוא אומר, שיותר טוב לאדם למות, בתורת עונש, א"כ כבר אין לשטן מה להגיד, כי האדם עצמו כבר אמר זאת.

הם מבינים, כי זה לא נקרא לפתוח פה לשטן. חושבני, כי כך אפשר ליישב את השיטה שלהם, ולהבין את הדבר.

ובכלל, הרי הרמב"ם כותב בהלכות תשובה [פרק שביעי הלכה ב'] בזה"ל, לעולם יראה אדם עצמו כאילו הוא נוטה למות, ושמא ימות בשעתו, ונמצא עומד בחטאו. לפיכך ישוב מחטאיו מיד וכו'. דהיינו, האדם תמיד צריך לחשוב, כי הוא עלול למות בתוך רגע.

הסברנו בזמנו [בשיעור ליל הושענא רבה התשפ"ב], כי הדבר אינו צריך להכניס אותנו לעצב, אלא ההיפך, בכך האדם יידע כי הוא מנקה את עצמו. כי אם האדם אינו חושב על כך, פתאום הוא מקבל דום לב רח"ל, והלך בלי לחזור בתשובה. אדרבה, על ידי כך, האדם מוכן.

שאלה מהקהל: אבל הרמב"ם לא אמר, להגיד זאת, אלא לחשוב.

תשובת מרן שליט"א: נכון. אתה צודק. הרמב"ם לא אמר להגיד, ואין הוכחה מדבריו ענייננו. אבל אני רק מביא דוגמא, את הרעיון, בכדי להסביר אותם.

השלמה בעניין הברכה 'תלין בטוב' כי אין בה משום פתיחת לשטן, התייחסות למכתבים שקיבל מרן שליט"א בעניין זה, וכן לנקודה נוספת המובאת במכתב השני לגבי התמיהה על מ"ש רש"י על הפסוק 'ערים גדולות וצורות בשמים' כי דיברו הכתובים בלשון הבאי.

בזמנו [בשיעור מוצש"ק דברים התשפ"ג] דיברנו בס"ד, לגבי הברכה 'תלין בטוב'. הסברנו כי אין בכך את החשש של 'לפתוח פה לשטן', כי למרות שזהו לשון הפסוק [תהלים כ"ה, י"ג] נִפְשׁוֹ בְּטוֹב תִּלְיִן, לא מחייב שהמלים הללו בעצמם קשורות אל הנושא הזה.

ידידנו הרה"ג חיים לוי שליט"א, כתב אלי מכתב בנושא זה, וז"ל, מרן שליט"א דן, מדוע אין באמירת 'תלין בטוב' בנפרד מחבירו בלילה, משום אל תפתח פה לשטן.

רציתי לציין לגבי מה שמרן נהנה מהמליצה שכתבי לרבי דוד פלק שליט"א "ובטוב ילין מר". זאת לשון מליצה.

למלים 'בטוב תלין', ישנם שלושה פירושים. או מוות, או לישון ממש, או 'בטוב ילין', דהיינו התלונה שלך היא טובה.

אמנם חשבתי, שלא יאה לאמר כך, מפני שיש לכך משמעות שלילית. ושוב שבתני ונחמתי ע"פ מה שכתב המבי"ט הובא במכתבי הקודם, שכל שדרך צחות נאמרה אין בזה בית מיחוש.

וב"ה אינה השם לידי מספר ספרים ששפכו אור על אמירת מליצות בקשר למילי דעלמא. ואף הרה"ג יצחק זילברשטיין דן בצדדים לכאן ולכאן. לך נא ראה מ"ש"כ בספרו חשוקי חמד יבמות [עמ' ת"ד] ונדרים [עמ' תק"י].

וע"ע בספרים דלהלן, דעות המפקפקים על אמירת מליצות. הליכות שלמה מועדים אדר [עמ' שכ"ז]. ובספר דרך שיחה [עמ' תנ"א]. ובספר קול חוצב [לתולדות הגר"ש שברון עמ' 202]. ובספר שיח זקנים [ח"ו עמ' שס"ד]. ובספר צדיק כתמר יפרח [עמ' קע"ג].

תלמידך הדבק בך בלב ונפש, חיים לוי מניו יורק.

הדברים חשובים מאד.

אבל אני מביא זאת בעיקר, בגלל מה שהוא כותב בהמשך. ידידנו הרב עוז שלום ערק הי"ו, הרב חיים לוי כתב כמה וכמה מכתבים בנושא הזה, וציין הרבה ספרים, אולם כנראה צריך להדפיסם בנפרד, כיון שבמסגרת של שיעור זה מדאי ארוך.

משה רבינו לעם ישראל הם. אלא שבפרשת עקב, אמר הדברים מעצמו, וכאן אמר את הדברים בשם המרגלים. ואולי לזה רש"י נתכוין לומר, שלא זו אף זו. לא רק שדרך הכתובים לדבר דברי הבאי כשמשה אמרם, אלא אפילו כשאמרם בשם המרגלים, שאז הוא פחות "מחויב" ללשונם, ויכול לשנות ממה שהם אמרו, והיה יכול לבחור לשון אחרת, בכל זאת לא חש משה רבינו ע"ה והזכיר 'ערים בשמים', כיון שדרך הכתובים לדבר בלשון הבאי. ויש כאן חידוש יותר, ממה שיש בפרשת עקב. כך נראה לי. עד כאן.

דיברנו על כך בס"ד, כאן בבית מדרשנו פעולת צדיק, בדרשת ליל שבת קודש, כי ישנם שני פסוקים. פסוק אחד בפרשת דברים [א' כ"ח] אָנָּה אֲנַחְנוּ עָלֵיךְ, אֲחִינוּ הִמָּסוּ אֶת לִבָּבָנוּ לְאֵמֹר, עִם גְּדוֹל וְרָם מִמֶּנּוּ, עָרִים גְּדוֹלוֹת וּבְצוּרוֹת בְּשָׁמַיִם וגו'. על זאת אומר רש"י בזה"ל, דיבר הכתוב בלשון הבאי. ובעצם, זאת גמרא במסכת חולין ודף צ' ע"ב, כי הפסוק 'ערים גדולות ובצורות בשמים', זהו אחד המקורות שהגמ' מביאה לכך ש'דיברו הכתובים בלשון הבאי'.

אבל לכאורה, הפלא הוא, כי כאן אין המדובר ב'כתובים' שאמרו כך, אלא המרגלים אמרו ככה. לכן ישנם כמה מפרשים האומרים, כגון בספר תפארת יעקב [שם], כי אין המדובר לגבי הפסוק הזה, אלא לגבי הפסוק שבפרשת עקב, שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל, אִתְּהוּ עֵיבָר הַיּוֹם אֶת הַיַּרְדֵּן, לְבֵא לְרֵשֶׁת גֹּיִם גְּדוֹלִים וְעֲצָמִים מִמֶּךָּ, עָרִים גְּדוֹלוֹת וּבְצוּרוֹת בְּשָׁמַיִם [דברים ט', א']. זהו הפסוק, שהגמ' התכוונה. זאת התורה [דיבר הכתוב], משה רבינו מדבר כך. אבל בפסוק שבפרשת דברים, המרגלים הם שאמרו זאת אנה אנחנו עולים וגו'. אם כן קשה, למה רש"י הביא זאת בפרשת דברים? הוא היה צריך להביא זאת, בפסוק בפרשת עקב. כיון שהוא אומר, שהתורה היא זאת שדיברה בלשון הבאי.

על כך אומר הרב עוז שלום ערק, כי כיון שמשה רבינו ע"ה מדבר בשם המרגלים, אזי הוא יכול להגיד מה שהוא רוצה. וכאן ישנו יותר חידוש. כך נראה לו.

הרב עוז שלום ערק יצ"ו כתב על זאת כך, רציתי לשאול בהבנת הענין לגבי ברכת "תלין בטוב", שהרי בפסוק עצמו "נפשו בטוב תלין", יש ברכה לנפטר שיזכה לקום בתחית המתים, ויהיה רק בבחינת לן וישן, שסופו להקיץ, ולא בבחינת מת. וממילא אפשר לתרץ, שהיא היא הברכה להולך לישן, שיזכה לקום ולהקיץ, ולכן אין בזה פתיחת פה.

אם כי אולי יש לחלק ולומר, שעדיין אין זה טוב מושלם, כי יש הפרש בין להקיץ בבוקר, ללהקיץ בתחית המתים.

הוא אומר, אולי נסביר כי הסיבה שאין בעיא של 'פתיחת פה לשטן' בברכת תלין בטוב, מכיון שהכוונה היא, כמו שהאדם ישן, ובבוקר הוא אמור להקיץ.

ראשית, יישר כוחו. טוב שהוא כתב זאת, וכן את ההערה הבאה שכתב [וכדלקמן]. יגדיל תורה ויאדיר. הדבר חשוב. אולם לא נראה לי, שזאת היא הכוונה. כי הרי האדם אמר לחבירו 'תלין בטוב', וחבירו עונה לו 'תקיץ ברחמים', או 'תקיץ בישועה ורחמים', זאת התשובה, א"כ אי אפשר להכניס את עניין ההקצה, בברכת תלין בטוב, אלא רק בתשובה, שם כתוב 'תקיץ'. לא ניתן להגיד, שהראשון מתכוין על ההקצה.

הערה מהקהל: מהר"י בדיחי בחן טוב פרשת מקץ דף קמ"ג ד"ה ואני, כתב שאעפ"י שברית כרותה לשפתים, הכוונה היא העיקר.

תשובת מרן שליט"א: ברוך תהיה. זה חיזוק למה שתירצנו בס"ד באותו שיעור לגבי תלין בטוב.

דבר נוסף, כתב אלי הרב עוז שלום הי"ו בזה"ל, ובנטילת רשות אוסיף עוד מלה, לגבי מה שדן מו"ר בשב"ק, אודות דברי רש"י הק' בפסוק 'ערים גדולות ובצורות בשמים'. והובררה הקושיא, למה רש"י הביא את דברי הגמ' שאומרת ש'דרך הכתובים לדבר דברי הבאי' כאן, ולא בפסוק בפרשת עקב.

ולכאורה חשבתי, שבאמת אין מקום לחלק בין פרשת דברים לעקב, שהרי שני המקומות דברי

האמת היא, כי זהו נושא ארוך. מפרשים רבים מדברים על עניינים אלו, ואין רצוני להאריך בכך כעת, כיון שהדבר בבחינת 'מים שאין להם סוף'.

אבל בכללות העניין, חושבני כי עדיין הדבר אינו מיישב את רש"י. שהרי משה רבינו, אינו משנה את מה שהמרגלים אומרים. אדרבה, כך המרגלים הבהילו והרתיעו את עם ישראל, הם 'ניפחו' את העניין, הם רצו להגיד לעם ישראל כי ישנו שם עם גדול ורם ממנו, ערים גדולות ובצורות בשמים. אם כן, אי אפשר להביא מכאן ראיה, שמדברים 'דברי הבאי'. ההיפך, המרגלים אמרו כך בכוונה, אבל זאת איננה ראיה שהתורה ככה תדבר. כי כאן, מטרת המרגלים היתה להפחיד, ועל כן הם מגזימים. ממילא, זהו מה שמשה רבינו אמר, את מה שהמרגלים אמרו, בכדי להגיד שהם לא בסדר, זאת עולה מה שהם דיברו, כי בכך הם השפיעו וכולם בכו, וגרמו לנו בכיה לדורות, כמו שאמרו חז"ל אתם בכיתם בכיה של חנם, ואני קובע לכם בכיה לדורות.

כך נראה לי, לגבי התשובות שלו. יישר כוחו, שבזכותו העניין קצת נתלבן, והדבר יותר מובן. אבל לגופה של שאלה זו, מי שיעיין בספרי המפרשים, ימצא תירושים על כך.

ראוי ורצוי לכלול ב"ב הסליחות העיקריות, גם את הפיוט אראלי מרומים וכו'.

לסיום, ברצוני להזכיר משהו.

אנחנו אומרים לגבי עניין הסליחות, כי ישנן י"ב סליחות עיקריות. ע"כ בדרך כלל האנשים מקצרים, ואינם אומרים את הפיסקא אראלי מרומים וכו', כיון שזה לא מ"ב סליחות העיקריות, למרות שזהו ג"כ לפי סדר א"ב. א'ראלי מרומים, ב'שיר ושבח קמים, ג'דודים אין מספר וכו'.

ברם חושבני, כי בכל זאת, כדאי להגיד את הפיסקא הזאת. זאת פיסקא קצרה, וראוי ורצוי לומר אותה.

והסיבה היא, כיון שב"ה אני רואה כי עניין ה'כולל' נתיבות מהר"י קורם עור וגידים, אברכים שישבו על תורת חכמי תימן, זהו

חידוש בדורנו שיהיה דבר כזה, אבל חושבני כי אנחנו צריכים לעורר את זכות אבותינו נע"ג. מי שיודע, הפיוט אראלי מרומים וכו', נמצא רק בסידורים שלנו התימנים. ה'אשמורות' – הסליחות שלנו ושל הספרדים, הן כמעט אותו הדבר. לאשכנזים ישנן סליחות אחרות בכלל. הסיבה שלספרדים אין את הפיוט הזה, אראלי מרומים וכו', מכיון שחכם תימני חיבר אותו. לא היה להם את הנוסח הזה. החכם הזה, היה לפני 600-700 שנה, שמו הר"ר שמריה הכהן זצ"ל. הוא היה פייטן, חכם גדול, אשר חיבר את הפיוט הזה. השם שלו רמזו, בסוף הפיוט. כתוב שם כך, שזעת ציר שבה, תזרה ממרומים, אלו אותיות שי"ן ותי"ו, כאן נגמר הא"ב. ואח"כ הוא כותב, ש'ת מ'חתת ר'צון, יום ה'קטר סמים. זהו ראשי תיבות, שמרי"ה. והמלים אח"כ, כ'זפר ה'מצוא נ'א, זהו ר"ת כה"ן. שמריה הכהן.

רק שלא ברור, מה היה שם אביו? כמדומני כי ישנם כאלה הכותבים, ששמו היה אהרן. שמריה בן אהרן הכהן. וישנם הכותבים, שמריה בן יהודה הכהן. הדבר אינו ברור, מה היה שם אביו במדויק. אבל בכל אופן, הוא היה חכם ופייטן גדול.

ע"כ אני אומר, כי אם אנחנו רוצים לעורר את זכות אבותינו נע"ג, שהבנים ימשיכו את השרשרת, כדאי לומר גם את הפיוט הזה. גם ביהכ"פ אנו אומרים את הפיוט הזה, אחרי ה'מרנות', וראוי לומר זאת גם באשמורות. בלי נדר עוד ארחיב על כך, אבל חושבני כי כדאי לקחת זאת [כבר כעת] לתשומת לב, כי רצוי – במיוחד לנו – לומר את הפיוט הזה, שנזכה בעז"ה להמשיך במסורת, אכי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.